

Suojaa finanssimyrskyissä

– näkökulmia globaaliin hallintaan
ja rahamarkkinoiden säätelyyn



Suomen YK-liitto

Julkaisija: Suomen YK-liitto
Töölöntorinkatu 2 B, 4. krs
00260 Helsinki
www.ykliitto.fi

Kansi: Terhi Ekebom

Taitto: Again Design

Paino: Sälekarin Kirjapaino Oy, Somero, 2010

ISBN 978-952-9694-80-8 (painettu)
978-952-9694-81-5 (pdf)

TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN

Suojaa finanssimyrskyissä

– näkökulmia globaaliin hallintaan ja rahamarkkinoiden säätelyyn

05

Esipuhe

JUTTA URPILAINEN, Suomen YK-liiton puheenjohtaja 2008–2009

06–09

Turvaneuvosto, G20 ja WTO
– aineksia parempaan globalisaation hallintaan

ERKKI TUOMIOJA, kansanedustaja

10–13

Kiinalainen kuluttaja nostaa maailmantalouden
jaloilleen

TIMO VOIPIO, globaalin sosiaalipolitiikan neuvonantaja

14–17

Yhdistyneiden Kansakuntien ja kansainvälisten
järjestöjen tehtävä globaalissa hallinnassa

EEVA-LIISA MYLLYMÄKI, lähetystöneuvos

18–21

Taluskriisin ratkaisut ja kehitysmaat

MATTI YLÖNEN, Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen kehityspoliittinen sihteeri

22–27

Kuusi periaatetta ja yhdeksän ehdotusta
finanssikriiseistä eroon pääsemiseksi

FRÉDÉRIC LORDON, ranskalainen taloustieteilijä ja toimittaja

Globalisaation hallintaa on edistettävä

Yhdysvalloista kulovalkean lailla levinnyt finanssikriisi on nyt muuttunut reaalityalouden kriisiksi. Monet sen vaikutukset, kuten esimerkiksi rajusti kasvava työttömyys alkavat vasta nyt toden teolla näkyä. Globaaleja finanssimarkkinoita horjuttanut voima onkin rantautunut kansallisille rannoille ja samalla jokaisen suomalaisen arkeen.

Tämä julkaisu tarkastelee YK:n asemaa talouskriisin hoidossa ja käsittelee samalla laajemmin globalisaation hallintaa. Olemme saaneet mukaan nimekkään kirjoittajaryhmän, joista jokaiselle kuuluu kiitos mielenkiintoisesta näkökulmasta. Matti Ylönen valaisee kriisin anatomiaa kehitysmaiden näkökulmasta. Erkki Tuomioja puolestaan etsii uusia ratkaisuja muun muassa Maailman kauppajärjestö WTO:n ja YK:n turvaneuvoston uudistamisesta.

Timo Voipio nostaa esiin maailmanpolitiikan uuden dynamiikan Kiinan vahvistuvan aseman kautta. Eeva-Liisa Myllymäki käsittelee YK:n roolia. Hän kirjoittaa, että ”YK:n peruskirja antaa riittävät lähtökohdat vastata muuttuneisiin odotuksiin”, mutta vain mikäli poliittista tahtoa löytyy. Se onkin asia, joka palauttaa meidät koko keskustelun ytimeen.

Frédéric Lordon puolestaan tarkastelee kansainväliseen pankkijärjestelmään tarvittavia muutoksia. Hän pelkää uusien kuplien ja finanssikriisien seuraavan toisiaan, jos rahoitusala ei oteta tarkkailuun ja tiukempaan sääntelyyn.

Hallitsematon taloudellinen globalisaatio on tarkoittanut mittavaa talouden vetäytymistä demokraattisen päätöksenteon ulottumattomiin. Globaali talouskriisi on nyt opettanut, että markkinat eivät korjaa itse itseään. Siihen tarvitaan poliittisia päättäjiä.

Ensimmäiset askeleet on otettava finanssijärjestelmän uudistamisessa. Järjestelmä on täysremontin tarpeessa. Asiaa voisi lähestyä kolmen näkökulman kautta. Ensimmäiseksi, finanssijärjestelmän valvontaa ja sääntelyä on tehostettava luomalla kansainvälistä lainsäädäntöä. Toiseksi on oleellista lisätä läpinäkyvyyttä sulkemalla veroparatiisit. Kolmas tärkeä asia on ns. systeimiriskien pienentäminen. Se tarkoittaa muun muassa johdon palkkiojärjestelmien uudistamista ja suurten riskien velkavivun käytön rajoittamista.

Tämän julkaisun artikkelit tarjoavat ajattelun välineitä globalisaation hallinnan vahvistamiseen. Tekstit alleviivaavat YK:n mahdollisuuksia siinä tapauksessa, että järjestöä halutaan kehittää ja sitä käytetään tehokkaasti. Lopulta kyse on poliittisesta tahdosta. Myös sinun.

Antoisia lukuhetkiä!

Jutta Urpilainen

Suomen YK-liiton puheenjohtaja



6 YK:n pääsihteeri Ban Ki-moon puhuu YK:n turvallisuusneuvostolle syksyllä 2008.

Turvaneuvosto, G20 ja WTO

– aineksia parempaan globalisaation hallintaan

Globaalit yhteistyöjärjestöt YK:sta alkaen ovat halvaantuneet institutionaaliseen jähmeyteen ja maailman kannalta tärkeät päätökset tehdään epävirallisissa G20-kokouksissa. YK:n Turvallisuusneuvoston laajentaminen G20:ksi voisi tarjota mahdollisuuden tuoda G-tapaamiset legitimiimmälle pohjalle.

Useimmat meistä ovat varmaan jossain vaiheessa joutuneet jonkinlaisen ”seis maailma, tahdon ulos” -tunteen valtaamiksi. Maailman kriisit – finanssikriisi, talouskriisi, ruokakriisi, energiakriisi, demokratian kriisi, ilmastokriisi jne. tuntuvat joskus niin päälle kaatuvilta, että on houkutus ajatella, että niistä voisi selviytyä irtaantumalla ja eristäytymällä omaan nurkakuntaansa siitä maailmasta, johon kriisit ja pahat asiat liittyvät. Tällainen mahdollisuus, jos sitä koskaan kestävästi on ollutkaan, on jo kauan aikaa sitten lakannut olemasta.

Globalisaatio ja sen taustavoimat – näistä merkittävimpana ja aivan liian vähän noteerattuna on mainittava väestökasvu, joka yksin toisen maailmansodan jälkeen on kolminkertaistanut maailman väestön – ovat sitoneet meidät yhteen maailmassa, jonka yhteiset hallintamekanismit eivät ole lainkaan ajan tasalla ja kykeneviä vastaamaan globalisaation haasteisiin.

Olemassa olevat lukuisat järjestöt YK:sta alkaen ovat paljolti korvautuneet erilaisilla epävirallisissa kokoontumisilla, joissa on koitettu päästä yhteisymmärrykseen välttämättömistä toimista globalisaationhallinnan parantamiseksi. Vaikka kansainväliset järjestöt kärsivät usein vakavista puutteista, demokratiavajeesta ja ovat usein kyyvyttömiä nopeisiin ratkaisuihin, ei niitä voida kuitenkaan korvata toisin tavoin puutteellisilla ja epädemokraattisilla kokoontumiskäytännöillä,

vaikka ne vähän tehokkaammin saattavat joskus tarvittaviin ratkaisuihin kyetäkin.

G20:sta legitimiimpi yhteistyömekanismi

Viimevuosina on uudeksi, aikaisemmatsuppeammat G-ryhmittymät korvaavaksi epäviralliseksi kansainväliseksi johtoryhmäksi noussut G20. Esimerkiksi sen huhtikuussa 2009 tekemät päätökset vastauksena finanssikriisiin olivat hyvin tervetulleita ja tarpeellisia.

Silloin kun tarvitaan nopeita toimia on pakko tunnustaa, ettei mikään G192 – jossa kaikki nykyiset YK:n jäsenvaltiot istuisivat – voi pitää toimivia ja tuloksellisia kokouksia jotka tuottaisivat vastauksia maailman kiireellisimpiin haasteisiin. Siksi tarvitaan jokin G20:n kaltainen yhteistyömekanismi, jonka kuitenkin tulee olla nykyistä legitimiimpi. Ratkaisu voi löytyä siitä, että YK:n turvallisuusneuvostosta voitaisiin tehdä sellainen G20, jota maailma tarvitsee.

Monista G-kokoonpanoista G20 on maailmanlaajuisesti edustavin. G20-maat tuottavat 90 prosenttia maailman BKT:sta, vastaavat 80 prosentista maailmankaupasta ja niissä asuu kaksi kolmannesta maailman väestöstä. Sen nykyinen kokoonpano on viivästynyt tunnustusille, että ensimmäisen todella maailmanlaajuisen taantumun ja yhtä kiireellisen ja globaalien

” Ratkaisu G20:n legitimiteetti-ongelmaan voi löytyä siitä, että YK:n turvallisuusneuvostosta tehtäisiin sellainen G20, jota maailma tarvitsee.

ilmastomuutoksen uhatessa ei kestäviä ratkaisuja saada aikaiseksi, jos iso osa maailman väestöstä on niiden valmistelun ulkopuolella. Tämä tarkoittaa myös edustusta nimenomaan kaikista köyhimmille, joilla on ollut vähiten sanavaltaa maailmanlaajuisissa neuvotteluissa.

Itse itsensä asettanut G20 ei ole kansainvälinen järjestö eikä sillä ole sovittuja menettelytapasääntöjä. Tämä voi olla etu verrattuna siihen institutionaaliseen halvaantumiseen, joka vakavasti hidastaa ja haittaa monien järjestöjen ja neuvottelujen etenemistä ja tehokkuutta, mutta se on myös heikkous. Tullakseen kaikkia sitoviksi ja toimiviksi lähes kaikkien G20:ssa tehtyjen päätösten täytyy tulla myös hyväksytyiksi monissa kansainvälisissä järjestöissä ja myös monissa tapauksissa niiden jäsenvaltioiden erikseen ratifioimiksi.

G20:n vakavin heikkous itse itsensä asettaneena foorumina on sen legitimisyuden puute. Tämä kasvattaa katkeruutta erityisesti siinä enemmistössä maailman maita, joilla ei ole pääsyä sen kokouksiin. Se on myös lisälylyke kaikille niille mielenosoittajille, jotka säännöllisesti piirittävät jokaista eri G-ryhmän kokousta. Yksi tapa korjata G20:n legitimiteettivaje on yhdistää sen uudistaminen YK:n turvaneuvoston uudistamiseen.

YK:n turvallisuusneuvostoa laajennettava

Vaikka turvallisuusneuvoston uudistaminen on ollut viime vuodet jäissä, ei hanke kuitenkaan ole vielä kuollut. Maailmaa tänään kohtaavien moninaisten kriisien voi odottaa nostattaneen jonkinlaista kiireellisyystietoisuutta ja halukkuutta



Itätimorilainen tyttö.

panna liikettä uinuvaan uudistusagendaan.

Tässä ei kannata tavoitella ihanteellista ratkaisua. Viiden pysyvän turvaneuvoston jäsenen veto-oikeus ei tule poistumaan näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa, eikä Euroopan unionille ole järjestettävissä yhtä yhteistä edustusta. Mutta joistain joustamattomista virallisista kannoista huolimatta on kasvava yhteisymmärrys siitä, että neuvostoon on otettava uusia pysyviä jäseniä, mutta ilman veto-oikeutta. Brasilian, Saksan, Intian, Japanin ja yhden afrikkalaisen maan ottamista pysyviksi jäseniksi tuskin voi järkipärisen syin vastustaa.

Laajennetussa turvallisuusneuvostossa tulee nostaa myös kiertävien jäsenten määrää niin, että neuvostosta tulee G21 tai G25. Tällaisessa uudessa turvaneuvostossa istuvien maiden tulisi myös korvata ryhmänä nykyinen G20. Uusi G20 (tai G-jotain, sen mukaan montako jäsentä

turvaneuvostoon tulee) ei tarvitse olla sen institutionalisoidumpi kuin nykyisenkään.

Se, että uuden ryhmän jäsenet ovat samat kuin turvaneuvostossa, merkitsee sitä, että ryhmän legitimiisyys on paljon suurempi kuin nykyisin, kun turvaneuvoston kiertävien jäsenten mukanaolo takaa sen, että kaikilla YK-mailla on periaatteessa mahdollisuus joskus tulla ryhmään kahden vuoden ajaksi.

Toinen etu tästä olisi siinä, että G20:n tarvittavat kontakti- ja neuvotteluverkostot olisivat suurelta osin jo turvallisuusneuvoston työskentelyn tarpeiden vuoksi olemassa. Vetoamme kaikkiin hallituksiin, että ne vakavasti harkitsisivat tätä ja muita ehdotuksia globalisaation hallinnan nykyisten demokratia- ja legitimiisyysvaheiden korjaamiseksi.

Turvaneuvoston uudistaminen esitetyllä tavalla on tietysti epätäydellinen ratkaisu, mutta avaa kuitenkin mahdollisuuksia viedä muitakin YK:n ja kansainvälisen järjestöjen reformiagenda eteenpäin paremman globalisaationhallinnan aikaansaamiseksi.

WTO ongelmasta ratkaisuksi

Toinen tärkeä uudistus koskee maailman kauppajärjestön WTO:n asemaa. Vaikka WTO on saanut paljon oikeutettua kritiikkiä osakseen, on se kuitenkin välttämätön järjestö, sillä maailmassa tarvitaan yhteisesti sovittuja maailmankaupan pelisääntöjä. Ilman niitä kauppaa käytäisiin paljon mielivaltaisemmista ja epätasa-arvoisemmista lähtökohdista vahvimpien osapuolten ehdoilla kuin nyt tapahtuu.

WTO on järjestö, jonka kauppariitojen ratkaisulautakuntiin voi myös pieni ja köyhä kehitysmaa haastaa vaikka maailman rikkaimman supervallan, joka on myös voinut joutua luopumaan sääntöjenvastaisista protektionistisista toimistaan. Kyse ei ole siitä, etteikö pelisääntöjä ja niiden tiukkaa valvontaa tarvittaisi, vaan siitä miten nämä säännöt syntyvät ja keiden eduksi ne toimivat.

Olisikin tärkeätä myös kansainvälisessä kaupassa päästä samanlaiseen säädöshierarkiaan kuin mitä valtioiden sisällä yleensä noudatetaan ja jossa erityislait menevät yleislakien edelle. Kansainvälisessä kaupassa tämä tarkoittaisi sitä, WTO:n sääntöjen soveltamista kehitetään siten, että WTO määrittelee kaupan yleiset säännöt, mutta niiden edelle menevät WTO:n jo nyt sellaisenaan soveltamat ILO:n määrittämät työn

perusoikeuksia koskevat sopimukset sekä perustettavan uuden maailman ympäristöjärjestön WEO:n ympäristön ja biosfäärin suojelemiseksi määrittämät normit.

Tällaisia ovat mm tulevan ilmastokeskustelun määräykset ja vanhastaan esim. kaupan uhanalaisilla lajeilla ja niistä tehdyistä tuotteista kieltävä CITES-sopimus. Myös kulttuurin suojaksi voidaan tarvita UNESCO:ssa tehtyjä erityissopimuksia, jotka on otettava kaupan sääntöjen soveltamisessa huomioon. Yhtä selvää ei ole vielä, missä esimerkiksi kuluttajansuojaa koskevat määräykset tulisi ensi sijassa laatia, mutta terveyden osalta maailman terveysjärjestö WHO on pätevin foorumi tätä varten.

WTO:n sääntöjä tulisi myös täydentää sillä tavoin, että milloin jossain maassa harjoitetaan ympäristö- tai sosiaalista dumpausta ja eri sopimusten kieltämiä käytäntöjä, on tällaisiin vientituotteisiin kaikkien maiden oikeus/velvollisuus soveltaa vähintään aiheutetun haitan ja vahingon kustannuksia vastaavia rangaistustulreja.

Kirjoittaja on kansanedustaja ja Suomen ulkoasiainministeri 2000–2007.



UN Photo/Martine Perret

Kiinalainen kuluttaja nostaa maailmantalouden jaloilleen

Vanhaa talousjärjestystä horjuttava finanssikriisi tarjoaa tilaisuuden globaalin tasauksen etenemiseen sekä YK-järjestöjen yhteistoimin että ilmasto- ja talouspolitiikan tasapainomuutosten myötä. Kiinalla ja muilla kehittyvillä mailla on näissä muutoksissa päärooli.

Maailma ei enää palaa entiselleen tämän laman jälkeen, vaikka lehdistö spekuloi, olisiko noususuhdanne jo ovilla. Muutosta ei kuitenkaan pidä ajatella vain uhkana – se voi olla myös mahdollisuus. Tämä globaali lama tekee vihdoin sen, mitä monet meistä ovat jo pitkään tavoitelleet – tasaa vaurautta Globaalin Etelän ja Pohjoisen välillä.

Uskottava globaali tasaus on myös välttämätön ehto sille, että löydämme globaalin sovun ilmastomuutoksen pysäyttämiseksi. Kehitysmaat eivät suostu ilmastosopuun, joka pelastaisi planeetan vain rikkaiden maiden hyödyksi: Siksi ajatus globaalista perusturvasta on tärkeä paitsi ihmisoikeutena, myös globaalin ilmastosovun edellytyksenä.

YK priorisoi globaalia perusturvaa

Globaali perusturva-aloite (englanniksi *One-UN Global Social Protection Floor Initiative*) on yksi koko YK-järjestelmän yhteisistä prioriteeteista lähivuosina. Näin päät-

ti YK:n finanssikriisihuippukokous kesäkuussa, ja saman päätöksen vahvisti YK:n talous- ja sosiaalineuvosto ECOSOC kuukautta myöhemmin.

Aloite globaalista perusturvasta perustuu YK:n ihmisoikeuksien julistukseen. Sen artikkelit 22–27 lupaavat, että kaikilla ihmisillä on oikeus sosiaaliturvaan vanhuuden, sairastumisen, lasten saamisen jne. varalta, kuten myös kohtuulliseen elintasoon, peruskoulutukseen, perusterveydenhoitoon jne. Kansainvälisen lain mukaan kaikki ihmisoikeudet ovat yhtä tärkeitä. Niinpä myös näiden artikloiden 22–27 toimeenpanoon pitäisi panostaa yhtä paljon kuin maailma panostaa poliittisiin oikeuksiin ja vapauksiin.

Kaikkien YK-järjestöjen johtajista koostuva YK:n *Chief Executives Board* CEB on sitoutunut edistämään Globaalia perusturvaa maatasolla kehitysmaissa YK-järjestöjen yhteisenä ”One-UN”-aloitteena, johon kukin YK-järjestö tuo oman koordinoitun panoksensa: esim. Unicef painottaa las-

ten perusturvaa, WFP ja FAO ruokaturvaa, UNHCR pakolaisten turvallisuutta, WMO ja UNEP ilmastomuutokseen sopeutumista ja WHO turvaa sairauksien ja katastrofaalisten sairaanhoidokulujen varalta. ILO:n tehtäviin kuuluu koordinoida koko YK-järjestelmän työtä sosiaaliturvan pysyvien kansallisten perustituutioiden, esim. eläkejärjestelmien, lapsilisien, työttömyyskorvausten yms. kehittämisessä. Lisäksi ILO vastaa työsuojelusta.

Sosiaaliturva luo kokonaiskysyntää, jolla maailma irtoaa lamasta

Mutta globaali tasaus ei etene pelkästään YK-järjestelmän voimin. Globaali Etelä nostaa itse omaa päätään. Kiina nousee Yhdysvaltain rinnalle maailman johtavana talousmahtina, ja muu Aasia, Afrikka ja Latinalainen Amerikka nousevat pikkuhiljaa Kiinan imussa. Tämä on ”*Good News*” meille kaikille, siitähän huolimatta, että Pohjois-Amerikan ja Euroopan suhteellinen painoarvo

maailmantaloudessa heikkenee.

Pakkohan sen on vähitellen heikettä: 97 prosenttia maailmaan syntyvistä uusista asukkaista syntyy Globaaliin Etelään.

Tämä talouskriisi on siis erilainen: kaikki maat ovat lamassa, ei ainoastaan Suomi. Suomelle tuttu vientivetoinen elvytystie on ummessa. Kokonaiskysyntä on kuitenkin yhä elvytyksen tärkein moottori, kuten usein ennenkin.

Tällä kertaa kysyntä on saatava kasvamaan – ja saadaankin kasvamaan – Kiinassa ja muissa Globaalin Etelän kehitysmaissa.

” Tämä globaali lama tekee vihdoinkin sen, mitä monet meistä ovat jo pitkään tavoitelleet – tasaa vaurautta Globaalin Etelän ja Pohjoisen välillä.

USA:lla ja EU-mailla ei ole enää varaa kuluttaa kaikkea, mitä Kiinan tehtaajat tuottavat. Jos haluamme pitää globaalin talouden pyörät liikkeessä, on löydettävä keino laittaa rahaa miljoonien ja miljardien kiinalaisten kuluttajien taskuihin. Ja muiden aasialaisten, afrikkalaisten ja Latinalaisen Amerikan kuluttajien taskuihin. Sosiaaliturva on paras ja oikeudenmukaisin keino tähän.

Suomalaisille ei tässä pitäisi olla mitään ihmeellistä: Laajojen kansanosien kulutuskysyntää tukemalla Suomen talouden pyörät on pidetty pyörimässä läpi 1900-luvun monien talousvaikeuksien. Aktiivinen ja laaja-

alainen sosiaalipolitiikka on Suomessa tuttu ja tunnustettu keino paitsi kulutuskysynnän vahvistamiseen myös kansalaisten suorituskyvyn ja tuottavuuden lisäämiseen, kapinahengen karsimiseen ja kansakuntaa eheyttävän yhteishengen kasvattamiseen.

Suomessa tiedämme, että sosiaaliturvaan sijoitetut rahat eivät ole tuhlausta kansantalouden kannalta, vaan investointeja tuotannon tekijöistä tärkeimpään, eli ihmisiin.

Nyt kun taloutemme on täydellisen globaalia, ja kun myös suurimmat turvallisuusuhkamme (esim. ilmastonmuutos) ovat globaaleja, on myös sosiaalipolitiikan haasteet ja mahdollisuudet nähtävä globaalissa mittakaavassa. Sosiaalipolitiikan tutkimus, joka analysoi vain Suomen, Pohjoismaiden ja ehkä myös EU:n sosiaalipolitiikan hienosäätöä epäonnistuu tehtävässään, jos ei se näe ja tunnista niitä todellisia globaaleja tsunamia, joiden synnyttämät aallot loiskuvat myös Suomen, Pohjoismaiden ja Brysselin rannoilla.

Kiina, Intia, Brasilia, Venäjä ja Etelä-Afrikka ovat uutta globaalia keskiluokkaa, jonka vaurastuminen tuo globaaliin talouteen uutta dynamiikkaa. Kuten Suomen taloushistoriassa myös käynnissä olevassa globaalissa muutoksessa keskiluokan vaurastuminen on hyvä asia myös hyväosaiselle eliitille.

Meidän suomalaisten, eurooppalaisten ja amerikkalaisten elämänlaatu ei välttämättä parane siitä, että lisäämme omaa kulutustamme. Mutta maailmassa on paljon köyhyyttä ja aitoa tarvetta kulutuksen lisäämiselle. Ihmiskunnan köyhän enemmistön vaurastuminen ei ole meille globaalin yhteiskunnan hyväosaisille uhka vaan mahdollisuus. Tällä hetkellä

vain yksi viidesosa maailman ihmisistä on jonkinlaisen luotettavan sosiaaliturvan piirissä. Sosiaaliturvan kattavuuden laajentaminen maailmassa on paitsi eettisesti oikein myös paras keino rauhan turvaamiseen, terrorismin ehkäisyyn, ympäristön suojelemiseen ja globaalin talouden elvyttämiseen.

Sosiaaliturva on reiluin tapa panna rahaa kiinalaisten taskuihin

Kiina laajentaa tällä hetkellä sosiaaliturvan – eli sairausvakuutuksen, kansaneläkkeen, äitiysavustusten jne. – kattavuutta nopeammin kuin koko muu maailma yhteensä. Maan hallitus ei tee tätä pelkästä hyvästä tahdostaan, vaan koska se on taloudellisesti ja poliittisesti järkevää.

Ennen globaalia talouslamaa USA:n ja muiden teollisuusmaiden kuluttajat muodostivat varman ja vakaan ostajakunnan Kiinan tuhansien tehtaiden tuotteille. Nyt kun eurooppalaisten ja etenkin amerikkalaisten kuluttajien ostovoima on romahtanut, Kiinan on löydettävä uusia markkinoita, muuten kymmenet miljoonat kiinalaiset joutuvat työttömiksi.

Tähän mennessä globaali talouslama on tuonut Kiinan kaduille jo yli 20 miljoonaa työtöntä. Tämän vihaisen joukon merkitsevää kasvua ei Kiinan yksipuoluejärjestelmä ristiriidatta kestä. Niinpä hallituksen on löydettävä uusia ostajia Kiinan tehtaiden tuotteille.

Potentiaalisin, kasvava asiakaskunta Kiinan tuotteille löytyy Kiinan sisäältä. Ongelmana on vaan se, että kiinalaiset kuluttajat ovat tavattoman säästäväisiä: Kiinan kotitalouksien säästämisaste, yli 40 prosenttia kaikista tuloista, on

maailmanennätysluokkaa.

Kiinalaiset ovat tottuneet säästämään rahaa ”pahan päivän varalle”, sillä vuodesta 1979 alkaen toteutettuihin talousuudistuksiin on liittynyt myös markkinatalouden varjopuoli: sosiaaliturva on päästetty romahtamaan. Ja yhden lapsen politiikka on johtanut tilanteeseen, jossa ikääntyvät kiinalaiset eivät voi laskea vanhuudenturvaansa enää omien lastensaakaan varaan.

Nyt Kiinan hallitus haluaa muuttaa Kiinan kansalaiset säästäjistä aktiivisiksi kuluttajiksi. Tämä ei onnistu jolleivät kiinalaiset opi luottamaan siihen, että eläkkeitä ja sairausvakuutus antavat heille riittävän turvan vanhuutta ja sairauksia vastaan. Siksi Kiina laajentaa nyt nopeasti sairausvakuutus- ja eläkejärjestelmiään ja parantaa tuntuvasti niiden korvustasoja. Kiinalla on siihen varaa, sillä sen ulkomaankauppa on ollut niin pitkään ylijäämäistä, että maalle on kertynyt jättiläismäisiä valuuttavarantoja.

Kiina käyttää suuria valuuttavarantojaan myös tuotannollisiin investointeihin Afrikassa ja Aasian köyhemmissä maissa. Entiset eurooppalaiset siirtomaaisännät ovat katselleet kateellisina sivusta, kun Kiina on varmistanut itselleen pääsyn Afrikan ja Aasian arvokkaisiin luonnonvaroihin (esim. öljy, mineraalit) vuosikymmenien ajaksi, usein vaihtamalla luonnonvaroja Afrikan maiden tarvitsemiin infrastruktuuri-investointeihin.

Kolmikantaisesta yhteistyöstä uutta dynamiikkaa kehitysapuun

Vaikka länsimaisissa tiedotusvälineissä usein kauhistellaan Kiinan ”ekspansiivisuutta”, Afrikassa ollaan pääosin tyytyväisiä Kiinan aktivoitumisesta. Kauppa-kumppanina Kiina on afrikkalaisten mielestä selkeä ja nopea: Kiina ilmoittaa häpeilemättä, mitä luonnonvaroja se Afrikasta tarvitsee ja miten monta kilometriä maantietä, tai rautatietä se rakentaa korvaukseksi Afrikan luonnonvaroista: ”Ja puolen vuoden kuluttua sopimuksen allekirjoituksesta maantie on jo valmis”, afrikkalaiset ihailevat Kiinan tehokkuutta.

Toisaalta, rikastuminen merkitsee Kiinalle myös globaalien velvoitteiden lisääntymistä: OECD:n Kehitysyhteistyökomitea DAC on jo käynnistänyt kiinalaisten kanssa vuoropuhelun, joka tähtää siihen, että Kiina ennen pitkää siirtyy kehitysmaiden ryhmästä kehitysapua antavien maiden ryhmään. Itse asiassa Kiina antaa jo nyt kehitysapua useille Aasian ja Afrikan kehitysmaille.

Kiina tunnustaa, että kehitysavun antajana sillä on vielä paljon opittavaa OECD-maiden kokemuksista. Tavallaan näyttää, että Kiina haluaisi istua samaan aikaan kahdella pallilla: toisaalta kehitysapua antavana maana, mutta toisaalta samaan aikaan myös yhtensä kehitysmaiden G77+China -neuvotteluryhmän jäsenistä esim. YK:ssa käytävissä neuvotteluissa.

Suomen kaltaiselle pienelle ja luotettavalle hallitukselle voi tulevaisuudessa tarjoutua kiinnostavia mahdollisuuksia kolmikantaisiin yhteistyöjärjestelyihin Afrikassa aasialaisten yhteistyökumppaniemme (Kiinan lisäksi

esim. Vietnamin) kanssa. Molemmissa maissa Suomi tunnetaan maana, joka on aina ollut valmis edistämään reilua globalisaatiota, Etelän ja Pohjoisen tasausta.

Kirjoittaja on globaalien sosiaalipolitiikan neuvonantaja ulkoasiainministeriön kehityspoliittisella osastolla.



Yhdistyneiden Kansakuntien ja kansainvälisten järjestöjen tehtävä globaalissa hallinnassa

Globalisaatio on aikamme yhteinen nimittäjä ja finanssikiisi paljasti globalisaation varjopuolet perinteisten globalisaationhallintakeinojen riittämättömyyden. YK:n, G20:n ja kansainvälisten instituutioiden on nyt selkeytettävä tehtävänsä ja sovitettava päämääränsä yhteen uusien pelisääntöjen luomiseksi.

Maailman kauppajärjestön pääjohtaja Pascal Lamy puhuu kansainvälisen hallintajärjestelmän ja globalisaation johdonmukaisuuden kolmiosta. Uusi G20-ryhmittymä tarjoaa poliittista suuntaa; hallitustenväliset kansainväliset järjestöt luovat käytännössä säännöt, politiikat ja ohjelmat; Yhdistyneet Kansakunnat on poliittisesti vastuunalainen yhteinen foorumi, G-192. Viime kädessä YK toimii ”parlamenttina”, jolle kaikki raportoivat. Lamyn mukaan tällainen yhdistelmä olisi tarpeen tehokkaan ja johdonmukaisen globaalien hallinnon aikaansaamiseksi.

YK omaa valmiiksi yleismaailmallisen auktoriteetin. Se edustaa kaikkia maita. Sen asialista on yhteisesti laadittu ja päätökset tehdään neuvotellen. YK:n haaste on jatkuvasti heijastaa maailman muutosta, saada vaikeat ja usein ristiriitaiset asiat keskusteluun ja viedä eteenpäin hyväksi koettuja ratkaisuja. Poliittisen ja normatiivisen kehityksen ohella YK-järjestelmä koostuu laajasta osaamis- ja toimintaverkostosta, joka ulottuu jäsenmaihin.

Globalisoitumisprosessi on jo pitkään näkynyt kansainvälisten järjestöjen painopisteiden suuntautumisessa ja uudistamispainneissa. Rahoituskriisi paljasti lopulta perinteisten lähestymistapojen riittämättömyyden poliittisesti. Parin viime vuosikymmenen ajan YK:n ja muiden järjes-

töjen avulla on koetettu saada aikaan parempia globaalien ongelmien hallintakeinoja. Niitä tulee vahvistaa hallitusten poliittisella sysäyksellä eri foorumeilla.

Kohti yhteistä hyvää

YK:n perusluonnetta voidaan arvioida globaalien julkishyödykkeiden ja niitä koskevien päätösten tuottajana. YK:n pääsihteeri Ban Ki-moon on asettanut globaalien hyödykkeiden tuottamisen toiminnan prioriteetiksi. Alati ajankohtaisia haasteita ovat mm. ilmastonmuutos, kansainvälinen terveyspolitiikka, terrorismin torjunta sekä aseriisunta ja aseiden leviämisen ehkäisy.

Globaalihyödykkeen käsitteelle on pyritty löytämään eri yhteyksissä yleispätevää määritelmää. Vuonna 2006 ilmestyneen kansainvälisen työryhmän raportin mukaan globaalien ongelmien ratkaisussa olennaista on yhteistyö yhteiseen käyttöön tarkoitettujen hyödykkeiden saamiseksi ja hallinnoimiseksi. Yhteistyötä vaativina prioriteettialueina todetaan tarttuvien tautien ehkäisy, ilmastonmuutos, kansainvälisen rahoitusjärjestelmän vakaus, kansainvälinen kauppasäännöstö, rauha ja turvallisuus sekä ylipäätään tieto. Globaalien julkishyödykkeiden hallintaan liittyvät aina institutionaalinen vastuu sekä rahoituksen jakaminen. YK tarjoaa

luontevan laajapohjaisen neuvottelufoorumin.

Joseph Stiglitzin johtama asiantuntijaryhmä laati YK:n yleiskokoukselle keväällä 2009 taustaraportin kansainvälisen valuutta- ja rahoitusjärjestelmän uudistuksista, pääkysymyksenä maailman talousjärjestelmän toimiminen yhteiseksi hyväksi. Raportissa korostetaan, että on otettava huomioon pitkän tähtäimen tavoitteet kuten kestävä ja tasa-puolinen kasvu, ihmisarvoisen työn edistäminen, luonnonvarojen vastuunalainen käyttö, kasvihuonepäästöjen vähentäminen sen lisäksi, että tartutaan elintarvike- ja rahoituskriisien tai maailmanlaajuisen köyhyyden tämän hetken haasteisiin. Tarvitaan määritietoista kollektiivista toimintaa globaalien ja alueellisten julkishyödykkeiden turvaamiseksi. Raportti muistuttaa jälleen kerran, että jäsenmaiden yhteiset tavoitteet on hyväksytty YK:n huippukokouksissa ja niiden toteuttamista koskevia sitoumuksia ja investointeja on pystytävä seuraamaan.

Uusi ja vanha arkkitehtuuri

G20-johtajien kokouksissa on vaadittu uutta globaalia arkkitehtuuria, joka vastaa tämän vuositu-



Globaali talouskriisi on koetellut Syyrian tekstiiliteollisuutta.

” YK:n peruskirja antaa riittävät lähtökohdat vastata muuttuneisiin odotuksiin, mikäli jäsenmaat pitävät sitä poliittisesti tarkoituksenmukaisena ja käyttävät järjestön mahdollisuuksia.

hannen tarpeisiin. Ratkaisevien toimijoiden on oltava saman pöydän ääressä ja asianosaisina yhteisissä instituutioissa, jotta yhteistyö onnistuu. Nyt G20-ryhmästä halutaan luoda ensisijainen kansainvälisen taloudellisen yhteistyön käsittelypaikka. Siihen on kytketty keskeisiä kansainvälisiä järjestöjä, ennen muuta kansainväliset rahoituslaitokset sekä YK:n pääsihteeri koko maailmanjärjestön edustajana. G20 ei kuitenkaan ole virallinen hallitustenvälinen järjestö eikä se voi antaa suoria toimeksiantoja muutoin kuin jäsenmaidensa kautta.

Suppean kansainvälisen talouspolitiikan ympärille ja ulkopuolelle jää yhä nippu muita globaalin yhteiskuntapolitiikan alueita, joita ei voi tarkastella pelkästään taloudelliselta kannalta. Siinä mielessä YK:lla on paljon tehtävää ja YK:n tehtävät ovat vuosien varrella kasvaneet. YK:n vahvuutena on sen toiminnan monialaisuus ja järjestelmänlaajuinen koneisto. YK voi tarkastella asioita poikkileikkaavasti. Kestävä kehitys merkitsee niin taloudellisen, sosiaalisen kuin ympäristöluottavuuden huomioon ottamista. YK:n työssä painotetaan poliittisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä ja normatiivisia periaatteita kuten hyvää hallintoa, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa. Turvallisuus ja yhteiskunnallinen vakaus tavoitteena sekä kansainvälinen oikeus ohjaavat YK:n pitkäjänteistä toimintaa muuttuvissakin olosuhteissa.

YK:lla on selkeä päätöksentekorakenne ja menettelytavat eri asiakysymysten käsittelemiseksi. Sillä on tukena asiantunteva sihteeristö ja kattava organisaatio, jonka toimintakykyä jäsenmaat ovat

sitoutuneet vahvistamaan. YK-uudistusohjelman keskeinen tavoite on järjestelmän sisäisen koordinaation parantaminen ja etenkin kentällä tapahtuvan toiminnan tehostaminen. Yhtenäistä ohjasta pääsihteerin alaisuudessa tukee koordinaatiojohtoryhmä (CEB), jonka jäseniä ovat erityisjärjestöjen, Bretton Woods -laitosten sekä Maailman kauppajärjestön pääjohtajat.

Vuonna 2002 hyväksytty Monterreyn konsensus antaa puitteet YK:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen laajapohjaiselle yhteistyölle talouskysymyksissä liittyen kehitysrahoitukseen. Sen seurannassa etenkin YK:n talous- ja sosiaalineuvosto (ECOSOC) toteuttaa käytännön koordinaatiota johdonmukaisuuden parantamiseksi YK-järjestöjen, Kansainvälisen valuuttarahaston, Maailmanpankin ja Maailman kauppajärjestön kanssa. Kesällä 2009 pidetty YK:n yleiskokouksen konferenssi rahoitus- ja talouskriisin kehitysvaikutuksista antoi ECOSOCin tehtäväksi arvioida tältä kannalta olemassa olevan koordinaation tehostamista sekä yhteistyötä Bretton Woods -laitosten kanssa. Virallisen hallitustenvälisen yhteistyön lisäksi ymmärretään kumppanuuksien ja vuorovaikutuksen merkitys kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Keskustelu YK:n panoksesta jatkuu näissä merkeissä syksyllä 2009.

Finanssijärjestelmän ongelmat heijastavat globalisaatiokehityksen varjopuolia. Millään taholla tai yksittäisellä järjestöllä ei voi väittää olevan välineitä saatikka monopolia säädellä globalisaatiota tai maailman köyhyyden ja vaurauden jakautumista. Kestävän ja syrjimättömän globalisaation tavoite on omaksuttu lähtökohdaksi eri kansainvälisten järjestöjen työssä kuten YK:n huippukokous jo vuonna 2005 määrittä. Keskusteluun on vaikuttanut globalisaation sosiaalisen ulottuvuuden maailmankomission raportti vuodelta 2004. Kansainvälinen työjärjestö ILO on menestyksellisesti auttanut edistämään tätä lähestymistapaa. ILO kuuluu niiden valikoitujen järjestöjen piiriin, joiden G20 katsoo olevan avainasemassa taloudellisen toiminnan elvyttämisessä.

Yhteistyöstä johdonmukaisuuteen

Monenkeskisen järjestelmän ja sen eri instituutioiden johdonmukaisuus on entistä tärkeämpi kysymys globaalissa hallinnossa. Rahoituskriisin edetessä on ollut nähtävissä tiettyä kilpailua siitä, mikä järjestö saa äänensä kuuluviin. Hallitusten tehtävänä on valvoa, että järjestöt keskittyvät ydintehtäviinsä ja noudattavat sovittua työnjakoa

ja ajavat yhteisesti hyväksytyjä tavoitteita. Yhteistyön ja koordinaation lisääminen on kasvava velvoite eikä se vaadi uusia mandaatteja. On yhteisen edun mukaista, että olemassa olevia järjestöjä ja voimavaroja hyödynnetään ja kehitetään niiden työtä edelleen vastaamaan uusiin tarpeisiin.

Talouskriisi on tuonut poliittisen keskustelun pintaan globaalin talouden hallinnan. Samalla on meneillään vanhojen toimintarakenteiden muutosprosessi ja syvälinen arviointi, mikä on tehtävä järjestökohtaisesti. Kriisillä on kansainvälispoliittiset ja systeemiset ulottuvuutensa: kyse on monenkeskisen yhteistyöjärjestelmän palapelistä. Yhteensovittamista tarvitaan, jotta päästäisiin kestäviin ratkaisuihin ja laajapohjaiseen, eri osapuolet sitovaan yhteistyöhön. Hallintainstituutioiden ja pelisääntöjen luominen ei tapahdu hetkessä.

Globalisaatio on pakottanut kansainvälisen yhteistyön etsimään uusia, moniulotteisia vastauksia. Uudentyyppisten tai vaihtoehtoisten järjestelyjen hakeminen nykyisten perusinstituutioiden lisäksi on luonnollista ja tarpeellista. G20 ei sellaisenaan vastaa edustuksellisen taloudellisen turvaneuvoston ideaa, jota on esitetty varsinkin YK:n uudistushankkeiden yhteydessä. Esimerkiksi Stiglitzin komissio ehdottaa YK:n yleiskokouksen ja turvallisuusneuvoston rinnalle globaalia talouskoordinaationeuvostoa (*Global Economic Coordination Council*).

YK:n peruskirja antaa riittävät lähtökohdat vastata muuttuneisiin odotuksiin, mikäli jäsenmaat pitävät sitä poliittisesti tarkoituksenmukaisena ja käyttävät järjestön mahdollisuuksia. Tämä edellyttää erityisesti YK:n päätoimielinten aseman ja toiminnan vahvistamista ja vastuullista sisäistä johdonmukaisuutta YK:n työssä, mikä on hyvin tiedostettu. YK-järjestelmän yhteistyö kansainvälisten taloudellisten järjestöjen kanssa tapahtuu monella tasolla. Yhteistyön lujittamista haittaavat esteet tulisi poistaa kaikkien osapuolten myötävaikutuksella.

Kirjoittaja on lähetystöneuvos ulkoasiainministeriön poliittisella osastolla.



18 Kaatopaikalla elävät lapset keräävät vettä Filippiinien pääkaupungissa Manilassa. Talouskriisi on vienyt rahoituksen myös Filippiinien köyhydentorjuntaohjelmilta.

Taluskriisin ratkaisut ja kehitysmaat

G20-ryhmän finanssikriisikokousten anti kehitysmailla on jäämässä vähäiseksi. Toteuttamatta jäävien valjujen lupauksen sijasta kehitysmaat tarvitsisivat nyt lisää rahoitusta, kansainvälisen veronkierron estämistä ja aikaa omien talouksiensa kehittämiseen ilman kaupan vapauttamisen vaatimuksia.

Huippukokousten seurantakokouksia vaivaa yleinen ongelma: niiden anti tahtoo jäädä laihaksi. Näin kävi myös maailmantalouden ylimmäksi koordinaatioklubiksi itsensä nimittäneen G20-ryhmän kokouksessa USA:n Pittsburghissa syyskuussa 2009. Kriisien estämiseksi jatkossa vaadittavista rakenteellisista uudistuksista ei sovittu, eikä kehitysmailla saatu varmistettua tarvittavaa kriisirahoitusta.

Osasta rikkaita teollisuusmaita ja nousevista talouksista koostuva G20-ryhmä oli edellisessä, huhtikuussa Lontoossa järjestetyssä kokouksessaan sopinut köyhimmille maille suunnatusta hätärahoituspaketista. Köyhimmille maille luovutettiin 100 miljardin elvytyspaketista vain pieni siivu eli 50 miljardia, mutta jotain sentään.

Varovaista optimismia herättivät tuolloin myös lupaukset kehitysjärjestöjen ja kehitysmaiden pitkään vaatimista rakenteellisista maailmantalouden uudistuksista, vaikka parantamisen varaa jäikin.

Esimerkki näistä oli lupaus demokratisoida Maailmanpankin ja kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n päätöksentekoa ja siirtää äänivaltaa rikkailta köyhemmille maille. Kehitysmaiden verotuloja veronkierron kautta vievien veroparatiisien aika julistettiin myös suurellisesti päättyneeksi.

Maailmanjärjestöt kertoivat omalta osaltaan lähtevänsä viemään lupauksia käytäntöön. Kan-

sainvälinen valuuttarahasto IMF ilmoitti vähentävänsä lainojensa mukana tulevia, elvytystä estäviä talousehtoja. Niitä ovat kritisoineet tiukkasanaisesti paitsi järjestöt ja kehitysmaat, myös IMF:n oma arviointilaitos *Independent Evaluation Office*.

Rikkaiden maiden yhteistyöjärjestö OECD julkaisi tarttuvansa veroparatiisiongelmiaan julkaisemalla yhteistyöhaluttomista veroparatiiseista mustan ja harmaan listan. Tiukan pankkilaisuuden veroparatiiseja vaadittiin lisäämään avoimuutta listoilta pois pääsemiseksi.

Huhtikuun G20-kokouksen saldoa kuvasi hyvin klassinen lausahdus: riittämätön askel oikeaan suuntaan. Odotuksia kasattiin tuleville kriisikokouksille sekä sille, lähtisivätkö yksittäiset maat ja maailmanjärjestöt – kuten IMF ja Maailmanpankki – toteuttamaan luvuttuja uudistuksia.

Lupauksien ja todellisuuden ero suuri

Köyhimpien maiden ensimmäinen takaisku koettiin heti kokouksen jälkeen: köyhimmille maille luvutusta 50 miljardin hätärahoituspaketista oli uutta rahoitusta todellisuudessa vain noin 20 miljardia. Summaa voi verrata kehitysmaiden yhteenlaskettuun budjettivajeeseen, joka tulee Maailmanpankin uusimpien arvioiden mukaan nousemaan 350–635 miljoonaan dollariin vuonna 2009.

IMF:n kevätkokouksessa huhtikuun lopus-

sa ei onnistuttu sopimaan IMF:n kultavarastojen myynnin tulojen käyttämisestä kehitysmaiden hyväksi siinä laajuudessa, mitä G20 ja myös USA:n senaatti olivat vaatineet. Muun muassa Pohjoismaiden ja Baltian maaryhmä vastusti varojen ohjaamista köyhimmille maille.

Budjetin ja tulojen erotus täytyy paikata uudella, entistä kalliimmalla korolla otetulla velalla tai leikkauksilla. Monet maat tarvitsevat molempia. Esimerkiksi Etiopiassa arvioidaan 174 000 lapsen menehtyvän aliravitsemukseen, kun ongelmaan puuttumiseksi vaadittavaa 35 miljonaa dollaria ei saada tiukassa budjettitilanteessa kerättyä.

Etiopian ja monen muun kehitysmaan tilannetta kärjistävät rahoituksen puutteen lisäksi myös IMF:n tiukat lainaehdot. Vaikka talousehtoja on luvattu vähentää, osoittaa Eurodad-järjestön tutkimus, että uudistusten käytäntöön vieminen ei vielä ole köyhimpien maiden kohdalla onnistunut.

” Suurin keskustelu on keskittynyt pankinjohtajien bonusjärjestelmiin. Tämäkin on tärkeä aihe, mutta ei ratkaise köyhimpien maiden kannalta suurimpia rakenteellisia ongelmia.

Maailmanjärjestöjen kurssi kääntyy toki usein hitaasti, mutta talouskriisin kärjistyessä kehitysmaissa hitauden hintana on valtava hätä ja vuosituhattavoitteiden vaarantuminen.

Veroparatiisit tapetille

OECD:n veroparatiisilistat nostivat kehitysmaista veroparatiiseihin lähtevien laittomien rahavirtojen profilia kansainvälisessä politiikassa, mutta toteutustapa jätti toivomisen varaa. Listoilta pois pääsemiseksi riittää 12 kahdenvälisen tiedonvaihtosopimuksen solmiminen minkä tahansa muun maan tai autonomisen alueen (esimerkiksi Färsaarten) kanssa.

Tiedonvaihto on käytännössä monimutkaista ja

aikaa vievää ja edellyttää tarkkaan yksilöityä rikosepäilyä. Esimerkiksi sopimusta Yhdysvaltojen ja Jersey saaren välillä hyödynnettiin vain neljä kertaa vuonna 2008. Suhteellisesti eniten veroparatiisien luomasta varjotaloudesta kärsivät köyhimmät kehitysmaat eivät pysty tiedonvaihtosopimuksia neuvottelemaan tai soveltamaan.

Myöskään ruokakriisiä kärjistäneeseen perushyödykkeillä keinotteluun ei ole kunnolla puuttuttu. Keinottelun kiihdyttämät hyödykkeiden hintojen nopeat vaihtelut tekevät vähäisillä resursseilla toimivien köyhien maiden talouspolitiikan suunnittelusta vaikeaa.

Esimerkiksi näiden kriisin ratkaisuisissa vielä keväällä puolitiehen jääneiden ongelmien ratkaisuun ei tällä hetkellä näytä löytyvän tarvittavaa poliittista tahtoa. Suurin keskustelu on keskittynyt pankinjohtajien bonusjärjestelmiin. Tämäkin on tärkeä aihe, mutta ei ratkaise erityisesti köyhimpien maiden kannalta suurimpia rakenteellisia ongelmia.

Varana on muun muassa YK:n kauppajärjestö UNCTAD:n mukaan se, että rahoitusmarkkinakriisin alun perin synnyttänyttä keinottelua ja talouskuplaa lähdetään rakentamaan uudelleen monessa suhteessa yhtä riskialttiille pohjalle kuin aiemmin.

”Pankit on pelastettu veronmaksajien rahoilla. Nyt ne ovat palaamassa siihen kasinotyylliseen spekulointiin, joka meidät alun perin vei ongelmiin”, totesi UNCTADin pääekonomisti Heiner Flassbeck brittiläisen Guardian-lehden haastattelussa.

Tarvitaan kriisirahoitusta, ei lainaa

Ongelmiin olisi myös ratkaisuja, jos poliittista tahtoa löytyy. Aloittaa voisi siitä, että huhtikuussa Lontoon G20-kokouksessa annettuja lupauksia lähettäisiin toteuttamaan.

Akuuteinta on saada elvytyksen mahdollistavaa, haitallisista lainaehdoista vapaata lahjumuotoista kriisirahoitusta köyhimmille maille. Lontoon kokouksessa mainostettu 50 miljardia ei riittäisi ratkaisemaan ongelmia, mutta olisi askel parempaan suuntaan. Vertailun vuoksi: Bank of American pelastusohjelman hinnaksi tuli 142 miljardia dollaria ja Citigroup-pankin pelastamiseen kului 280 miljardia.

Nyt rahoitusta on liian vähän ja se on pääosin lainaa. Tämä tulee kasvattamaan kehitysmaiden

velkaongelman lähivuosina taas valtaviin mittasuhteisiin.

Todellinen ratkaisu veroparatiisiongelmaan olisi monenkeskisen, automaattisen tiedonvaihtojärjestelmän kehittäminen verotiedoille. Näin tietoja ei tarvitsisi erikseen pyytää monimutkaisen prosessin kautta, mikä on kehitysmaille usein mahdotonta.

Monikansallisten yhtiöiden veronkiertoon voitaisiin puuttua velvoittamalla yhtiöitä raportimaan maakohtaisesti tulonsa ja menonsa. Nyt yritykset kiertävät erityisesti kehitysmaissa veroja tekemällä kirjanpidollisia siirtoja eri tytäryhtiöiden välillä, jolloin todellisuudessa voitolliset yhtiöt voivat näyttää tappiollisilta. Maakohtainen raportointi toisi tämän kikkailun julki-suuteen.

Kehitysavulle uusia rahoituslähteitä

Molemmat aloitteet ovat viime vuosina kasvataneet tasaisesti suosiotaan, vaikka monta poliittista estettä onkin voitettavana. Suomi voisi antaa oman panoksensa toteuttamalla hallitusohjelman lupauksen aktiivisesta osallistumisesta keskusteluun kehitysavun innovatiivisista rahoituslähteistä.

Uusia rahoituslähteitä käsittelevä kansainvälinen maaryhmä keskittyy muun muassa veroparatiisiongelman kehitysvaikutuksiin, ja ensi askel olisi tilata tämän ryhmän kautta tutkimusta toistaiseksi liian huonosti tunnetusta aiheesta.

Markkinoita säätelevällä valuutanvaihtoverolla voitaisiin vakauttaa maailmantaloutta ja vapauttaa osa kehitysmaiden valuuttavarannoista tärkeämpiin käyttökohteisiin.

Suomessa noin 70 kansanedustajaa allekirjoitti toukokuussa 2009 toimenpidealoitteen valuutanvaihtoveron edistämiseksi. Mukana oli edustajia sekä hallitus- että oppositiopuolueista. Myös Maailmanpankin entisen pääekonomisti Joseph Stiglitzin johtama YK:n alainen talouskriisikomissio esitti globaalien verojen käyttöön-ottoa.

Tärkein työkalu velkaongelmaan puuttumiseksi olisi puolueeton kansainvälinen velkasovittelumekanismi. Sen avulla voitaisiin käsitellä puolueettomasti velkojen oikeutusta ja vaatia mitätöintiä veloille, jotka on myönnetty esimerkiksi lainanantajamaan oman vientiteollisuuden tukemiseen tai diktaattoreille. Nykyisin IMF ja Maailmanpankki toimivat samaan aikaan sekä

velkojina että sovittelijoina.

Kauppaneuvotteluissa teollisuusmaat ovat taivutelleet kehitysmaita luottamaan ulkomaankauppaan ja talouden vapauttamiseen hyvinvoinnin lähteenä. Myös Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto ovat vaatineet kaupan vapauttamista lainojensa ehtona.

Esimerkiksi Maailmanpankin oma evaluaatio-toimisto on kuitenkin todennut pankin olleen liian optimistinen kaupan vapauttamisen hyödyistä ja epäonnistunut kaupapolitiikan köyhyysvaikutusten analysoimisessa. Kaupan vapauttaminen lisää kansainvälisten taloussuhdanteiden vaikutuksia kehitysmaihin. Kehitysmaiden ja köyhien ihmisten kyky sopeutua kansainvälisiin taantumiin on kuitenkin lähes olematon.

On siis aika uudistaa myös kansainvälistä kaupapolitiikkaa. Kehitysmaille tulee antaa aikaa kehittää kilpailukykyään ja sosiaalisia turva- verkkojaan ennen kaupan vapauttamista.

Kirjoittaja on Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen kehityspoliittinen sihteeri.



22 Haitilaiset koululaiset hiljentyvät ennen ruokatuntia.

Kuusi periaatetta ja yhdeksän ehdotusta finanssikriiseistä eroon pääsemiseksi

Rahoitusala on uudistettava nyt dramaattisella tavalla, jotta finanssikuplien ja kriisien kierre saadaan lopetettua. Kainojen läpinäkyvyystoiveiden sijasta on ajettava finanssimarkkinoilla uutta sääntelyä. Rahoitussektorin uudistamisessa säänneltyyn suuntaan Euroopalla voisi ottaa pelinavaajan roolin.

Finanssikriisi todistaa sääntelämättömän rahoitusalan ominaispiirrettä, eli taipumusta toistuviin kriiseihin – kuten on nähty moneen kertaan parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Silti pitäisi olla kaikille selvää, että kun nämäkin tappiot on sulateltu, pankit ja rahastot ryntäävät heti hakemaan uusia välineitä yhä suurempien voittojen tekemiseen. Ja toistavat tuttua sykliä: finanssikupla lähtee jälleen paisumaan, kunnes kriisi puhkaisee sen.

Tämä loputon, piinallinen kriisikierre on lopetettava. On ilmeistä, että toistaiseksi esitetyt korjaustoimenpiteet ovat silkkaa sanaheleinää tai koostuvat lähinnä hurrikaista läpinäkyvyystoivomuksista, joilla ei ole mitään vaikutusta. Subprime-luottokriisi on kuitenkin kehittynyt niin vakavaksi, että on ryhdyttävä radikaaleihin toimiin. Jos on turha toivoa että rahoitusala, tai kukaan muukaan, pystyisi tarkasti mittaamaan niitä riskejä, joita se pakonomaisesti ottaa, sääntelystrategiassa on vaihdettava aivan toiseen äänilajiin: rahoitusalaa on estettävä ottamasta riskejä, joita se ei kykene arvioimaan.

Rahoitusalan uudistusohjelmassa tulee soveltaa ainakin neljää periaatetta, jotka eroavat merkittäväällä tavalla viime vuosina noudatetusta talouspoliittisesta strategiasta. Niiden soveltamiseksi tarvitaan vähintäänkin yhdeksän tarkempaa ehdotusta, joiden pääpiirteet esitetään alla. Uusi sääntelystrategia on väistämättä niin tekninen luonteeltaan, että se vaatii enemmän tilaa.

Strategia on tarkemmin perusteltu ja yksityiskohtaisemmin selitetty kirjassa *Jusqu'à quand? Pour en finir avec les crises financières*, joka ilmestyy helmikuussa 2009 suomeksi (Into Kustannus/ Like). Tämä malli ei suinkaan ole valmis suunnitelma. Siihen voitaisiin lisätä useita muita ehdotuksia, ja sen toimeenpanon yksityiskohdissa on vielä työstämistä. Mutta kehikko on tässä.

Periaate 1

Rahoitusala on palvelijan asemassa. Sen olemassaoloa ja toimintaa voidaan sietää vain siinä määrin kuin se todella palvelee tuottavaa talouselämää. Varsinkin kun ajatellaan sitä katastrofien mahdollisuutta, joka piilee kaikissa rahoitus-

tustoiminnan itsekeskeisissä harharetkissä. Sen vuoksi ja ottaen huomioon rahoitusalan nykyisin saavuttaman autonomian asteen – joka on myös ilmeisen vaarallinen – rahoitusalan saaminen uudelleen alistaiseen asemaan edellyttää luultavasti, että se pakotetaan ottamaan rajuja mutta terveellisiä askelia taaksepäin. Siihen täytyy olla valmiutta.

Periaate 2

Riskien hallinta on harhakuvitelman, joten riskien ottamista on alun perin ankarasti vähennettävä. Mallien sisältämien puutteiden pitäisi nyt jo olla riittävän selviä, ettei voisi tulla enää kysymykseenkään antaa toimijoiden hankkia riskialttiita positioita tuudittautuen ajatukseen, että riskinarviointi on täysin hallinnassa. Jos rahoitusalan kvantitatiivisen analyysin kyvyttömyys tuottaa siltä odotettuja tuloksia ei ole satunnaista vaan sen olemukseen liittyvää, siitä on vedettävä väistämätön johtopäätös: koska riskinottoa ei todellisuudessa kyettä arvottamaan, riskien muodostumista on jo alun perin ja kovalla kädellä rajoitettava.

Periaate 3

Kun kupla on muodostunut, on jo liian myöhäistä. Se puhkeaa väistämättä ja voi lisäksi laukaista kaikki systeemisen riskin mekanismit – eli ottaa viranomaiset (keskuspankit ja valtiovarainministeriöt) panttivangiksi ja vaatia niitä kansallistamaan tappiot, tai muuten uhkana on suuri luhistuminen. Suunnitelmassa palauttaa rahoitusala sääntelyn alaiseksi on siis asetettava vaativaksi strategiseksi tavoitteeksi kuplien muodostumisen ehkäiseminen. On helppo nähdä, kuinka paljon tämä suunnitelma poikkeaa niistä vaatimattomista yritelmistä, joita parhaillaan kehitellään Yhdysvalloissa – jossa kuitenkin ollaan varsin paljon herkempiä reagoimaan näihin asioihin kuin Euroopassa!

Periaate 4

Level playing field -periaate, jota vakavaraisuusvalvonnan kansainvälisissä instituutioissa (Basel I ja II -sopimukset) on tähän saakka noudatettu, on umpikujassa. Kansainvälisten instituutioiden siansaksassa ilmauksella *level playing field* tarkoitetaan yhteisten normien asettamista yhteisen (rahoitus)alueen luomiseksi. On ymmärrettävää, että tavoitteen saavuttamiseksi sääntelyllä

”

Kun nämä tappiot on sulateltu, pankit ja rahastot ryntäävät hakemaan uusia välineitä yhä suurempien voittojen tekemiseen. Finanssikupla lähtee jälleen paisumaan, kunnes kriisi puhkaisee sen.

ei pidä luoda minkäänlaista ”eritasoisuutta”, tai muuten aiheutetaan eri finanssikeskusten kilpailun vääristymistä, kun keskuksilla, joissa sääntely on vähemmän voimakasta, on selvä kilpailuetu.

Mutta kuten aina tahtoo käydä, yhteisten vakavaraisuusnormien välitavoite on johtanut minimaalisiin vakavaraisuusnormeihin. Koska aina haetaan pienintä yhteistä nimittäjää, *level playing field* -oppi eli yhtenäisten maailmanlaajuisten rahoitusmarkkinoiden tavoittelemisen ei voi joutaa muuhun kuin kaikkein vähimpään mahdolliseen sääntelyyn. Tästä traagisena osoituksena on Baselin sopimusten käyttömyyisyys ehkäistä ainuttakaan kriisiä. Asianmukaisen sääntelytason omaavien rahoitusalueiden rakentaminen odottamatta sitä, että sääntelyn purkamisesta eniten kiinnostuneet – eli Yhdysvallat ja Iso-Britannia – lopulta siihen suostuvat, edellyttää siis suojien pystyttämistä näille alueille, toisin sanoen maailmalajujen rahoitusmarkkinoiden uudelleen eriyttämistä.

Periaate 5

Eurooppa on itseriittoinen rahoitustoiminnan alue. Se voisi aivan hyvin päättää yksipuolisesti muita suuremmasta rahoitusalan sääntelystä ilman pääomien paon vaaraa, josta jotkut heti kiiruhtavat varoittamaan, tai ilman että se jäisi kaipaamaan poistuvia Euroopan ulkopuolisia pääomia. Sitä paitsi sektorien välisen ja maantieteellisen monipuolistamisen vaatimuksista johtuen Euroopan ulkopuolisten sijoittajien on mahdotonta olla ”pelaamatta” Euroopan markkinoilla. Kukaties heitä vaikka lopulta miellyttääkin suurempi vakaus, joka niillä tulee vallitsemaan kunhan sääntely saadaan pystyyn.

Periaate 6

Rahoitustoimialan odotettavissa olevat vastalauseet on jo etukäteen todettava turhiksi. Rahoitusmarkkina-ala on täysin epänormaalien voittojen saareke, jolla ei ole minkäänlaista oikeutusta. Sen tuottotaso on jotain, josta muu talouselämä ei voi uneksiakaan, sen osuus makrotaloudellisesta voitosta ei ole missään suhteessa sen todelliseen kokoon, se ruokkii epätasaarvoisuuden räjähdysmäistä kasvua – ja kaikki tämä ilman mitään todellista osuutta pääoman todelliseen tuottavaan käyttöön, puhumattakaan sen toistuvien kriisien aiheuttamista oheisvahingoista. Tämä tuottavuuden kohtuuton etuoikeus on mieletön tilanne, joka on kitkettävä pois niin juuri-ain myöten kuin mahdollista.

Ehdotus 1

Kannustimien purkaminen. Rahoitusosalalla kaikki yksilöllistä käyttäytymistä määrittävät kannusteet ovat kieroutuneita. Yksi pahimmista on sisäänrakennettuna finanssimiesten palkkiojärjestelmiin. Investoiminen mihin tahansa rahoitusomaisuuteen merkitsee aina tuotto-riski-yhdistelmän hankkimista. Rahoitusalan palkkiojärjestelmissä otetaan kuitenkin huomioon vain tuotto: meklareiden juoksevien ansioiden vaihtuva osa on indeksoitu pelkästään heidän juoksevaan tuottavuuteensa. Tämän juoksevan tuottavuuden näkymättömänä kumppanina on kuitenkin tietty riskitaso. Se on reaaliajassa näkymätön, koska riski aineellistuu aina vasta jälkikäteen!

Meklarin saa siis palkkion nousun tuottamasta voitosta niin kauan kuin nousu kestää, mutta laskuvaiheen vaikutukset eivät kohdistu häneen – hänen bonuksen saaminen vain putoaa silloin nolnaan. En-

simmäinen ehdotus pyrkii siis palauttamaan kannustimien symmetrian tekemällä meklarien palkkiojärjestelmästä täysin tasapainotetun – eli sellaisen joka voi saada myös negatiivisia arvoja! Aiemmin otettujen riskien toteutumisesta syntyvien tappioiden ei pidä enää vain peruuttaa bonuksia vaan tehdä niistä negatiivisia. Meklarit joutuisivat siis maksamaan aikaisemmista voitoistaan takaisin nykyiset tappiot samassa suhteessa.

Ehdotus 2

Arvopaperistamisen purkamisen. Saavutettujen etujen dynamiikka näyttää vaihtaneen leiriä. Kaikki se mitä työntekijät ovat saavuttaneet, voidaan nykyisin asettaa kyseenalaiseksi, mutta kaikki mitä pääoma saavuttaa, julistetaan peruuttamattomaksi. Näin on myös ”finanssi-innovaatioiden” laita. Kahta kaikkein myrkyllisimmästä päästä olevaa innovaatiota, johdannaistuotteita ja arvopaperistamista, joita ilman rahoitusala selvisi aivan hyvin monta vuosikymmentä, pidetään nyt niin korvaamattomina, ettei voisi ajatellakaan ettei niitä olisi olemassa.

Ei pidä säikähtää, vaikka rahoitusosalta kuuluukin tällaisia kiljaisuja. 1990-luvun alkuun asti pankit harjoittivat omaa pankkiirin ammattiaan: ne myönsivät luottoja ja säilyttivät ne kirjanpidossaan niiden erääntymiseen saakka. Olisi melko uskalliasta väittää, että ne olisivat sen takia voineet huonosti. Ehdotamme, että ne ottaisivat tämän pikkuruisen askeleen taaksepäin ja lakkaisivat hokemasta, että mikään ei olisi enää mahdollista jos niiltä riistetään arvopaperistamisen väline.

Ehdotus 3

Velkavivun purkaminen. Yksi spekulatiivisen rahoituksen eniten riskejä synnyttävistä menetelmistä on vivutuksen intensiivinen käyttö: toimijat hankkivat positioita, jotka voivat olla huomattavasti niiden omia pääomia suurempia. Tällainen tilanne on äärimmäisen vaarallinen, jos spekuloijan vedonlyönti epäonnistuu. On sanomattakin selvää, että seuraukset ovat erityisen vakavat, jos toimijat ovat pankkeja, varsinkin säästöpankkeja.

Sen vuoksi on rakennettava uudelleen suhdelukesäntöjä, joilla rajoitetaan tiukasti velkavivun vaikutuksia. Voidaan tietysti sanoa, että itse pääomasuhteen tarkoitus olikin tavallaan juuri tämä, kun riskialttiit sitoumukset määriteltiin oman pääoman kerrannaisina. On kuitenkin pakko todeta, että tässä suhteessa se epäonnistui lähes täydellisesti.

Koska vivut toimivat voimakkaana moninkertaistajina, ne muuttavat tuottavuuden hävyttömän suureksi kurssinousun aikana ja johtavat katastrofiin kurssilaskussa. Kuplan puhkeamisen jälkeinen kilpajuoksu vipujen purkamiseen edistää mitä pelottavimmalla tavalla kurssilaskun kumulatiivista syvenemistä. Näin ollen vipuvaihtuuden käyttämisestä on pidettävä yhtenä rahoitusmarkkina-alan vaarallisimmista virheistä. Sitä on suorastaan pakko vähentää, ja tämä oikeuttaa erittäin ankaria tarkistuksia.

Ehdotus 4

Kaikkien pankkisektoriin kuuluvien rahoitusmarkkina-alan toimijoiden saattaminen pakollisen sääntelyn piiriin. Myös sijoittajiin, niiden luontees- ta riippumatta, on sovellettava vivutuksen purkamista. Erityistä huomiota pitäisi kiinnittää hedge-

rahastoihin, jotka erottuvat muiden sijoittajien joukosta muun muassa erittäin suurten vipujen sa ansiosta. Nämä sijoitusrahastot, joiden aggressiivisen spekulatiiviset arvopaperihankinnat ovat osoittautuneet suurta epävakautta synnyttäväksi, eivät kuulu minikäänlaisen vakavaraisuusvalvonnan piiriin! Itse asiassa sääntöjen kiertäminen on olennainen osa useimpien hedgerahastojen strategiaa, sillä ne valitsevat kotipääläisen offshore-finaanssikeskustuksen. Tämä sääntelyn aukko on sietämätön ja se on ilman muuta täytettävä.

On siis kiellettävä kaikki transaktiot Euroopan sääntelyalueen rahoitustoimijoiden ja offshore-keskusten yksiköiden välillä. Euroopan rahoitusmarkkinoille pääsevät vain sellaiset hedgerahastot, jotka ovat Euroopan markkinaviranomaisen rekisteröimiä ja joihin niin ollen sovelletaan sen antamia säännöksiä.

Ehdotus 5

”Markkinavivun” purkaminen – johdannaistuotteiden säännellyt markkinat. Suurin osa rahoitusalan liikakasvusta on peräisin johdannaistuotteiden lohkolta. Niiden vastaväitteistä huolimatta, jotka haluavat pelastaa rahoitusalan kaikki saavutetut edut eivätkä siksi halua tunnustaa ilmeisiä tosiasioita, on käynyt päivän selväksi että johdannaistuotteet lisäävät rahoitusalan epävakautta. Tämä epävakauttava vaikutus johtuu paitsi termiini- ja käteismarkkinoiden välille syntyvästä spekulatiivisesta vuorovaikutuksesta, myös itse johdannaiskauppojen organisoinnista.

Kaikki transaktiot säännellyillä markkinoilla tapahtuvat selvitys- yhtiön välityksellä, joka on kaikkien osapuolten yhteinen vasta-

puoli: selvitysyritys toimii kaikille myyjille ostajana ja kaikille ostajille myyjänä. Selvitysyritys vaatii kaikilta osapuolilta sijoitusta, jota tässäkin yhteydessä kutsutaan marginaalivakuudeksi. Tuo marginaalivakuus on eräänlainen turvatyyny, jonka paksuus on hankittuja positioita paljon pienempi, koska sillä on tarkoitus vain rekisteröidä hintavaihtelut ja kuitata mahdolliset pääomatappiot. Johdannaiskauppojen tärkein piirre (millä tahansa markkinoilla) on nimittäin seuraava: koska ne ovat lupauksia myydä tai ostaa, eli saada tai maksaa rahaa, tietyinä määräaikana, ne eivät periaatteessa edellytä välitöntä varojen liikuttamista sopimuksen tekohehkellä. Toimijat sitoutuvat niihin siis tavallaan ilman katetta, koska heidän ei tarvitse sijoittaa omia varoja (tai mitään varoja!) sopimusta tehtäessä. Tässä on kysymyksessä vivun äärimmäinen muoto!

Periaatteessa voitaisiin aivan hyvin kuvitella sääntö, jonka mukaan johdannaispositiot on katettava kokonaan omin varoin (marginaalivakuus 100 prosenttia, vipuvaikutus 0 – tai oikeastaan 1). Jos nämä tuotteet kerran ovat erittäin spekulatiivisia ja epävakautta aiheuttavia, ne täytyy tehdä vähemmän houkutteleviksi; ja vipuhan on juuri se, joka moninkertaistavan vaikutuksensa ansiosta synnyttää huimia omien varojen tuottavuuslukuja. Jos 100 prosentin omien varojen sääntöä pidetään liian ankarana, niin ei sitten: aivan kuten prime brokerien vivutuksen purkamisessa, osoitin voidaan asettaa mihin hyvänsä, 50 prosenttiin, 80 prosenttiin – miten vain, kunhan se ei enää ole nykyisten marginaalivakuuksien naurettavat 1 tai 2 prosenttia.

Ehdotus 6

Pörssiä ylläpitävien yritysten

” Vastaa kiljujat ovat pudonneet historian kyydistä: tämä finanssikriisi on niin laaja, että sen on johdettava uudenlaiseen tapaan ajatella rahoitusalan kansainvälistä järjestämistä.

kansallistaminen (Euroopan tasolla). Edelliseen ehdotukseen saatetaan esittää vastalauseeksi, että selvitysyrityillä on täysi määräysvalta marginaalivakuuksien ja lisävakuusvaatimusten tason suhteen ja että nämä ”markkinayritykset” ovat riippumattomia juuri siksi, että ne ovat yksityisiä. Se on aivan totta! Tämä onkin yksi rahoitusalan vaputtamisen mukanaan tuomista skandaaleista: finanssikeskukset eli markkinoiden inf-rastruktuuri, nämä sääntelyn kannalta niin strategiset instituutiot, ovat yksityisten yritysten vallassa!

Esimerkiksi Eurex, joka hallitsee Euroopan säänneltyjä johdannaismarkkinoita, on yritys joka syntyi Deutsche Börse AG:n ja Swiss Exchangen fuusiosta avoimena pyrkimyksenään kilpailla toisen yksityisen yrityksen, Lontoon LIFFE:n, kanssa. On varsin todennäköistä, että nämä yksityiset ”markkinayritykset” eivät halukkaasti osallistu hankkeeseen, jonka julkilausuttuna tavoitteena on tehdä vähemmän houkutteleviksi ne tuotteet, joita ne noteeraavat ja joista ne saavat tulonsa. Nämä ”markkinayritykset” on välttämättä palautettava poliittiseen valvontaan ja näin ollen kansallistettava, tässä tapauksessa Euroopan tasolla (eli sellaisen statuksen tai järjestelmän

turvin, jota ei vielä ole olemassa). Tavoitteena olisi saada takaisin täysi toimintavapaus johdannais- tuotteiden sääntelyn – ja tässä tapauksessa niiden vipujen purkamisen – suhteen.

Ehdotus 7

”Markkinavivun” purkaminen – OTC-markkinat. Kun edellä sanoin, että marginaalivakuus on ”vivun äärimmäinen muoto”, emme oikeastaan puhuneet aivan totta. Säänneltyjen markkinoiden lisäksi johdannaistuotteita nimittäin vaihdetaan myös niin sanotuilla sopimusmarkkinoilla (eli OTC, *Over The Counter*), jotka nimensä mukaisesti tarkoittavat yksinkertaisesti sopimuspuolten kahdenvälistä suhdetta ilman markkinapaikan (selvitysyrityksen) väliintuloa. OTC-markkinoilla ei siis ole mitään välittäjätahoa, joka antaisi edes marginaalivakuuden kaltaiselle minimaaliselle etukäteisvarojen vaatimukselle jonkinlaista sääntöluonnetta. Mikään ei siis rajoita niitä positioita, joita toimijat voivat hankkia ilman omien varojen katetta. Näin ollen teoreettinen vipuvaikutus on siellä ääretön! On kuitenkin totta, että useimmiten OTC-transaktion osapuolet sopivat itse keskenään tällaisesta vakuudesta, vaikkakin se riippuu täysin niiden omasta tahdosta.

Koska kyseiset markkinat ja niiden tuotteet – mieleen tulevat erityisesti CDS:t (*Credit Default Swap*), joissa ei tarvita mitään etukäteisrahoitusta – kasaavat uskottoman suuria vastapuoliriskejä, niistä on tehtävä loppu. Euroopan säännellyllä alueella OTC-transaktiot yksinkertaisesti kielletään. Ainuttakaan sellaista johdannaistuotteilla tehtävää transaktiota ei tulla sallimaan, joka ei tapahdu selvitysyrityksen (joka siis on julkisen vallan ohjauksessa) hallinnoimilla sään-

nellyillä markkinoilla ja edellisen ehdotuksen mukaisia lisävakuusehtoja noudattaen.

Ehdotus 8

Spekuloinnin vastainen rahapolitiikka. Uuden säännösten ylimässä kerroksessa eli makrotaloudessa sijaitsee rahapolitiikka. Kuten nyt jälkikäteen aletaan huomata, Yhdysvaltain keskuspankilla oli oma osuutensa erilaisten talouskuplien paisumisessa, aivan erityisesti viimeksi koetussa tapauksessa. Spekuloitua ruokkii likvidin rahan virta, josta luotot muodostavat suuren osan. Tämän vuoksi on selvää, että löysä rahapolitiikka edistää huomattavasti rahoituskuplien kasvamista. Toisaalta korkojen nostaminen riittäisi ottamaan markkinoilta pois merkittävän osan sen polttoaineesta, tietysti sillä riskillä, että spekulatiotalouden ohella tukahdutetaan myös reaalityöntöä.

Tämä dilemma johtuu siitä, että on vain yksi väline – korkotasoa – useita keskenään ristiriitaisia tavoitteita varten – tuotantotoiminta yhtäältä, rahoitusjärjestelmän vakaus toisaalta – emmekä pääse ongelmasta irti muuten kuin luomalla lisää välineitä. Juuri tätä varten on jo esitetty ehdotus kaksinkertaisesta rahapolitiikasta, jossa yhtä korkotasoa sovelletaan pankkien jälleerahoitukseen siinä määrin kuin ne ovat osallisina reaalityöntöä ja toista korkotasoa niiden jälleerahoitukseen siinä määrin kuin ne ovat osallisina rahoitusmarkkina-alalla. Näin olisi mahdollista nostaa ”spekulatiivinen” korko jopa murhaavan korkealle tasolle ja samaan aikaan pitää ”tuotannollinen” korko tasolla, joka maksimoisi kasvua ja työllisyyttä.

Ehdotus 9

Kytkenä poistaminen – Euroopan rahoitusalueen ja sää-

telemättömien rahoitusalueiden välisten suhteiden valvonta.

Edellä esitettyjen periaatteiden 4 ja 5 pohjalta on selvää, että pääomien täysin vapaa liikkuvuus Euroopan rahoitusalueen (ERA) – joka on määritelmän mukaan säännelty – ja sääntelemättömien rahoitusalueiden (SRA) välillä lakkaa välittömästi. Mutta miltä pohjalta ERA:n ja SRA:n väliset mahdolliset suhteet voitaisiin palauttaa? Ensimmäinen ratkaisu, joka on yksinkertainen ja taloudellinen, perustuisi sille ettei suhteita olisikaan. Ei ERA tarvitse ulkopuolisten pääomien tulvaa, sillä pääomia sillä on riittävästi itsellään, ja vielä vähemmän se tarvitsee sitä, että yksityiset rahoituslaitokset lähtisivät etsimään seikkailuja ulkopuolelta silläkin uhallalla että ne toisivat sieltä mukanaan SRA:lle niin ominaisia markkinoiden mielettömyyksiä. Toisin sanoen Euroopan alueella on riittävän syvä ja monimuotoinen rahoitusalan asiakaskunta yksityisen rahoituksen pyrkimysten tyydyttämiseksi – sen jälkeen kun ehdotettu järjestelmä on tehnyt näistä pyrkimyksistä järkeviä eli muutanut ne huomattavasti vaatimatommiksi.

Voidaan tietysti pohtia, jos todella halutaan, ERA:n ja SRA:n välisten rahoitussuhteiden muotoja. Silloin on kuitenkin pidettävä mielessä, mistä on kysymys: ERA:n tarkoitus on ehkäistä sellaisten mielettömien markkinadynamiikkojen ja kokonaisriskien paluu, joista SRA:illa edelleen kärsitään. Jos ERA:n ja SRA:n suhteiden tuloksena ERA:n sisäisen uudelleensääntelyn kaikki vaikutukset peruuntuisivat, se ei maksaisi vaivaa. On siis selvää, että noita suhteita on valvottava tiukasti ja niille on asetettava ehtoja.

Tänne asti kuuluu eräiden kiljun-

ta... Siihen ei pitäisi kiinnittää liikaa huomiota. Se vain kaduttaisi jälkeensä, sillä kiljujat eivät ole ymmärtäneet kriisin merkitystä ja ovat yksinkertaisesti pudonneet historian kyydistä: tämä finanssikriisi on niin laaja, että sen on johdettava uudenlaiseen tapaan ajatella rahoitusalan kansainvälistä järjestämistä.

Vanhan järjestyksen puolustajat eivät siis ole tajunneet, että se on epäonnistunut ja että on saatava syntymään uusi järjestys. 1930-luvulla he olisivat huutaneet Glass-Steagall-laille, jolla liikepankit ja investointipankit erotettiin toisistaan – ja joka olisi muuten pikaisesti palautettava voimaan. Tosiasiassa he ajattelevat aina vain oman aikakautensa ajattelutavan mukaisesti eivätkä kykene minäänlaiseen eteenpäin suuntautuvaan ponnistukseen. Omasa aikakaudesta he omaksuvat kaikki itsestäänselvyydet ja ajattelemaan jääneet totuudet. Kunnes toinen aikakausi tuhoaa vanhat itsestäänselvyydet ja synnyttää uusia. Silloin he katsovat vanhojen olevan itsestään selvästi vanhentuneita ja uusien itsestään selvästi katoamattomia.

Ei siis ole syytä hämmästyä, kun he nousevat kapinaan ja päästävät kovia huutoja, koska tässä esitetty malli tarjoaa heille täsmälleen sitä, mitä heidän mielensä on kykenemätön sulattamaan. Emmekä myöskään aio hukata minuuttiakaan odottaaksemme heidän hyvää tahtoaan tai henkistä kääntymystään. Sillä nyt on kiire ja he ovat jälkijunassa.

Kirjoittaja on ranskalainen taloustieteilijä ja toimittaja. Artikkelin julkaisti alunperin ranskankielisen *Le Monde diplomatique* blogissa ”*La pompe à phynance*”. Teksti on lyhennetty ja päivitetty helmikuussa suomeksi ilmestyvän Lordonin ”Kaikki uusiksi, finanssikriisille loppu” -kirjan pohjalta. Suomeksi kääntäneet Mikko Keinänen ja Mika Rönkkö.

Nykyajan globaalit ongelmat ja haasteet koskettavat kaikkia. Ongelmien ratkaiseminen edellyttää kaikkien tasavertaista osallisuutta. Maailmanlaajuinen talouskriisi on luonut tilaa globaalihallinnan rakenteiden uudistamiselle: kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden sääntelyn lisäämiselle, valvovien tahojen yhteistyön tiivistämiselle ja niiden valtuuksien laajentamiselle.

Kokonaisvaltaisten ratkaisujen löytäminen ilmastonmuutoksen ja talous-, ruoka- ja polttoainekriisien kaltaisiin globaalihaasteisiin edellyttää remonttia ajattelutavoissa ja oikeudenmukaisempien käytäntöjen omaksumista maailmanlaajuisesti. Kehityksen tulee olla sosiaalisesti ja ympäristön kannalta kestävä.

Tässä artikkelikokoelmassa tarkastellaan talouskriisiä, sen haasteita ja mahdollisuuksia useasta eri näkökulmasta. Suuriin ongelmiin esitetään monen kokoluokan ratkaisuja. Esillä ovat muun muassa YK:n turvallisuusneuvoston uudistaminen vastaamaan globaaleihin kriiseihin, maailmanlaajuisia päätöksiä tosiasiassa tekevän G20-valtioyhteisliittymän yhteensovittaminen YK-järjestelmän kanssa sekä kauppajärjestö WTO:n uudistaminen.

Artikkelien kirjoittajat käsittelevät kehitysrahoituksen uudistamista, globaaleja julkishyödykkeitä ja maailmanlaajuisia sosiaaliturvaa. Esillä on myös talouskriisin taustalla väijyvän, kontrollin ulottumattomista karanteen ja läpinäkyvyyden unohtaneen finanssi- ja pankkijärjestelmän uudistaminen.

Suomen YK-liiton yhteistyökumppanina julkaisun toteutuksessa oli maailma.net.



suomen yk liitto

Suomen YK-liitto on vuonna 1954 perustettu kansalaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö. Liitto tekee tunnetuksi Yhdistyneiden kansakuntien (YK) periaatteita, päämääriä ja toimintaa. Välitämme ja tuotamme tietoa, tarjoamme välineitä globaalikasvatukseen sekä vaikutamme YK-politiikkaan. Liitto on YK-liittojen maailmanjärjestön WFUNA:n (World Federation of UN Associations) jäsen.